

Könül Ramiz qızı Səmədova

*Molekulyar Biologiya və Biotexnologiyalar İnstitutunun
kiçik elmi işçisi*

<https://orcid.org/0009-0000-1039-5868>

E-mail: konulsemedova71@gmail.com

[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(5\).180-185](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(5).180-185)

İNKLÜZİV SİNİFDƏ MÜƏLLİMİN FUNKSIYASI: ÜMUMİ FƏALİYYƏTLƏR VƏ FƏRQLƏNDİRMƏNİN ÇƏTİNLİKLƏRİ

Konul Ramiz Samadova

junior researcher at Institute of Molecular Biology and Biotechnologies

THE FUNCTION OF A TEACHER IN AN INCLUSIVE CLASSROOM: GENERAL ACTIVITIES AND DIFFICULTIES OF DIFFERENTIATION

Кёнуль Рамиз гызы Самедова

младший научный сотрудник Института Молекулярной Биологии и Биотехнологий

ФУНКЦИЯ УЧИТЕЛЯ В ИНКЛЮЗИВНОМ КЛАССЕ: ОБЩИЕ ВИДЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ТРУДНОСТИ ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ

Xülasə. Bu məqalədə inklüziv təhsil kontekstində müəllimin funksional rolu və diferensiallaşdırma strategiyalarının praktiki tətbiqi zamanı onun üzləşdiyi əsas problemlər araşdırılır. Tədqiqatın məqsədi inklüziv siniflərdə müəllimin həyata keçirdiyi əsas pədaqoji və təşkilati fəaliyyətləri müəyyən etmək və bu fəaliyyətlərin şagirdlərin müxtəlif təhsil ehtiyaclarına necə cavab verdiyini təhlil etməkdir. Qanunvericilik və təhsil siyasətindəki dəyişikliklər fonunda bütün dünyada ibtidai və orta səviyyələrdə inklüziv təhsil müəssisələrinin yaradılması diqqətəlayiq əhəmiyyət kəsb etmişdir. Xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdlər üçün inklüziv məktəb mühitinin inkişafı icbari təhsildə əsas məqsəddir. İşdə metodoloji cəhətdən keyfiyyət yanaşması tətbiq edilmiş, müxtəlif ölkələrin təcrübəsinə və elmi ədəbiyyata əsaslanaraq analitik-sintetik təhlil aparılmışdır.

İnklüziv təhsilin uğurla həyata keçirilməsi üçün məqalə müəllimlərin davamlı peşəkar inkişafının və məktəbdaxili dəstək şəbəkələrinin möhkəmləndirilməsinin əhəmiyyətini dəstəkləyən elmi sübutlar təqdim edir.

Açar sözlər: *inklüziv sinif, pədaqoji problemlər, diferensiallaşma, inklüziv təhsil və müəllim rolları*

Abstract. This article examines the functional role of the teacher in the context of inclusive education and the main problems he faces in the practical application of differentiation strategies. The aim of the study is to identify the main pedagogical and organizational activities carried out by the teacher in inclusive classes and to analyze how these activities respond to the diverse educational needs of students. Against the background of changes in legislation and educational policies, the establishment of inclusive educational institutions at primary and secondary levels has gained considerable importance all over the world. The development of an inclusive school environment for students with special educational needs is a key goal in compulsory education. The qualitative approach was methodologically applied in the work, and an analytical-synthetic analysis was conducted based on the experience of different countries and scientific literature.

The article presents scientific evidence supporting the importance of continuous professional development of teachers and strengthening intra-school support networks for the successful implementation of inclusive education.

Keywords: *inclusive classroom, pedagogical problems, differentiation, inclusive education and teacher roles*

Аннотация. В данной статье рассматривается функциональная роль учителя в контексте инклюзивного образования и основные проблемы, с которыми он сталкивается при практическом применении стратегий дифференциации. Целью исследования является выявление основных педагогиче-

ских и организационных мероприятий, осуществляемых учителем в инклюзивных классах, и анализ того, как эти мероприятия отвечают разнообразным образовательным потребностям учащихся. На фоне изменений в законодательстве и образовательной политике создание инклюзивных образовательных учреждений на начальном и среднем уровнях приобрело значительное значение во всем мире. Развитие инклюзивной школьной среды для учащихся с особыми образовательными потребностями является ключевой целью в обязательном образовании. В работе методологически применен качественный подход, а также проведен аналитико-синтетический анализ на основе опыта разных стран и научной литературы. В статье представлены научные доказательства, подтверждающие важность непрерывного профессионального развития учителей и укрепления внутришкольных сетей поддержки для успешной реализации инклюзивного образования.

Ключевые слова: инклюзивный класс, педагогические проблемы, дифференциация, инклюзивное образование и роли учителей

Müasir sosial inkişaf dövründə təhsilin insaniləşdirilməsi, məhdud sağlamlıq perspektivlərinə malik olan uşaqlar da daxil olmaqla, bütün uşaqlar üçün əlverişli şərtlərin və təhsil imkanlarının yaradılmasının zərurətinin tanınmasına səbəb olmuşdur. Nəticədə, xüsusi təhsil ehtiyacları olan uşaqların tələblərinə cavab vermək üçün təhsil sistemində dəyişikliklər həyata keçirilir. "İnklüziv" anlayışı, şagirdlərin ehtiyaclarına cavab vermək üçün təhsil proqramlarının dəyişdirilməsinin zərurətini bildirir, müasir təhsilin geniş yayılmış bir xüsusiyyətidir. İnklüziv təhsil, bütün şagirdlər üçün bərabər giriş imkanı təmin edən və eyni zamanda onların müxtəlif bacarıqlarını və xüsusi təhsil ehtiyaclarını qarşılamağı hədəfləyən bir pedaqoji yanaşmadır.

Bir sıra amillər təhsil prosesinin planlaşdırılmasına və həyata keçirilməsinə əhəmiyyətli təsir göstərdiyi müəyyən edilmişdir. Bunlara, ana dili tədris dili olmayan tələbələrin yüksək faizini əhatə edən sosio-mədəni şəraitlər daxildir. Təhsil müəssisəsinin yerləşdiyi yer də müvafiq amil, şəhər və kənd mühitlərinin fərqli təsirləri var. Həmçinin, inklüziv təhsil və xüsusi təhsil standartları və tənzimləmələri nəzərə alınmalıdır, eyni zamanda təhsil prosesinin planlaşdırılması və həyata keçirilməsi üçün metodoloji tövsiyələr və qaydalar da müzakirə edilməlidir. Dərslilər və digər tədris və metodoloji materiallar da nəzərə alınmalı, müvafiq xidmətlərin mövcudluğu və xüsusi təhsil mütəxəssislərinin cəlb edilməsi qabiliyyətinin də göz önündə olmalıdır. Nizam-intizamın nəticəsi, sinfin və məktəbin fiziki mühiti də nəzərə alınmalıdır.

İnklüziv təhsil mühitində müəllimin rolu ikiqatdır. Birincisi, müəllim biliyin ötürülməsinə cavabdehdir, ikincisi, müəllim bütün şagirdlərin təlim prosesində iştirakını təmin edir.

Müəllim hər bir şagirdə fərqi yanaşmanın və sosial inteqrasiyanın təmin edilməsində əsas fiqurlardan biridir. Müxtəlif öyrənmə ehtiyaclarına cavab verən təhsil mühitində müəllimlər yüksək dərəcədə empatiya, uyğunlaşma və təcrübəyə malik olmalıdırlar. İnklüziv təhsil qabiliyyətlərindən, şəraitlərindən, mədəni mənşəyindən və sosial vəziyyətindən asılı olmayaraq bütün uşaqların eyni qaydalar altında və heç bir zərər görmədən birlikdə təhsil almasını təmin edir. Bu, xüsusi olaraq təklif edir ki, fiziki və ya psixoloji qüsurları olan uşaqlar ümumi siniflərdə digər uşaqlarla birlikdə tədris olunur. İnklüziv təhsil konsepsiyası iki fundamental prinsip üzərində qurulub: sosial ədalət və təhsildə bərabərlik. Bu prinsiplər Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Əlillərin Hüquqları haqqında Konvensiyasında qeyd olunan prinsiplərə uyğundur. Bütün öyrənənlər üçün inklüziv təhsil konsepsiyası müəllimlərin tədris və təlim proseslərinin stimullaşdırılmasını təşviq edən təhsil məkanları yaratmaq tələbini artırır. Aydın ki, bu metodologiyadan istifadə etməklə təlimatçı təkcə pedaqog kimi deyil, həm də müşahidəçi, fasilitator, təşkilatçı və dəstəkçi kimi fəaliyyət göstərə bilər. Aşağıdakı vəzifələr mühüm əhəmiyyət kəsb edir: Planlayıcı: Kurs materialı müxtəlif bacarıq səviyyələrinə malik tələbələrə əhatə etmək və bununla da onun geniş cəlb edilişini təmin etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Sinif rəhbərinin fikrincə, rahat sinif atmosferinin yaradılması böyük əhəmiyyət kəsb edir. Əməkdaş: Valideynlər, digər pedaqoqlar və yardımçı heyətlə əməkdaşlıq edir. Qiymətləndirici: Məktəb şagirdlərin irəliləyişlərini qiymətləndirmək üçün formativ və summativ qiymətləndirmə üsullarının birləşməsindən istifadə edir. Fərqləndirmə təlimdə "bütün şagirdlər eyni deyil, ona görə də təlim də eyni olmamalıdır" prinsipinə əsaslanır. (Tomlinson, 2001)

Tədris prosesində diferensiasiyanın həyata keçirilməsi pedaqoqlar üçün xeyli çətinlik yaradır, çünki bu, dərin pedaqoji düşüncə, tələbələrin hərtərəfli başa düşülməsi, ehtiyatla resursların bölüşdürülməsi və innovativ planlaşdırma tələb edir. Bu tələblər məhdud resurslarla xarakterizə olunan təhsil sistemlərində xüsusilə ağırdır. Məktəb sisteminin ibtidai və orta səviyyələrində inklüziv təhsil şəraitinin yaradılması qanunvericilik və təhsil siyasətindəki dəyişikliklər fonunda nəzərəcarpacaq əhəmiyyət kəsb etmişdir. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan şagirdlər üçün inklüziv məktəb mühitinin inkişafı icbari məktəblərdə məqsədyönlü gündəmdir. “Fərqləndirilmiş təlimat” (DI) tələbə fərqlərini qəbul edən və tələbələrin müxtəlif öyrənmə tələblərini effektiv şəkildə həll etməyə çalışan təhsil texnikasıdır. Öyrənmə tapşırıqlarını və fəaliyyətlərini tələbələrin ehtiyaclarına diqqətlə uyğunlaşdırmaqla, DI hamı üçün öyrənməni optimallaşdırmağı hədəfləyir (Roy et al., 2013; Tomlinson, 2014, 2017). DI-nin istifadə edildiyi təhsil kontekstlərində aparılan tədqiqatlar şagirdin uğuruna, öyrənmə marağına və özünə inamına faydalı təsirlər göstərdiyini bildirmişdir (Eysink və digərləri, 2017; Johnsen, 2003; McQuarrie & McRae, 2010).

Araşdırmalar zamanı təhsili qəbul edərəkən müəllimlər aşağıdakı çətinliklərlə qarşılaşdığını müşahidə etmişik:

1. Texnologiyanın, təlimat materiallarının və peşəkar yardımın azlığı resursların qeyri-adekvat bölüşdürülməsini göstərir.

2. Aydındır ki, bütün səviyyələrdə əməliyyatların konsepsiyasına və həyata keçirilməsinə zamanın tətbiq etdiyi məhdudiyyətlər mane olur.

3. Müəllim hazırlığı ilə bağlı ən mühüm məsələlərdən ikisi fərdi təlimin azlığı və metodoloji anlayışın çatışmazlığıdır.

4. Müəllimlər öz şagird kollektivinin müxtəlifliyi ilə qarşılaşdıqda diferensiasiyayı uğurla həyata keçirməkdə çətinliklərlə üzləşə bilirlər.

5. Ayrı-ayrı subyektlərin obyektiv qiymətləndirilməsi bu cür qiymətləndirmələr üçün müəyyən edilmiş metodologiyalar olmadıqda çətinləşir.

Planları tərtib etməzdən əvvəl təlimatçı aşağıdakıları etməlidir:

Tələbələrin təhsil tələbləri ilə qeyd olunan metodologiyanın tətbiqi arasındakı əlaqəyə

diqqət yetirməklə, müəssisə tərəfindən tətbiq olunan pedaqoji yanaşmanın hərtərəfli təhlili. Bu prosesi asanlaşdırmaq üçün uşaqları hər dərsə cəlb etmək üçün nəzərdə tutulmuş təlim fəaliyyətlərinin birləşdirilməsini nəzərə almaq vacibdir. Bundan əlavə, öyrənmə üçün əlverişli şəraitin yaradılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Uşaqlara təlim prosesində öz rollarını dərk etməkdə kömək etmək də çox vacibdir. Onların fəaliyyətinin təşkili və istiqaməti təmin edilməli, mövzuya marağın artırılması həyati əhəmiyyət kəsb edir. Bundan əlavə, cavablar üçün kifayət qədər vaxt ayırmaq və tələbələrin sosial və akademik inkişafına ciddi diqqət yetirmək vacibdir.

Tədqiqatın empirik hissəsi müəllim müəssisələrinin konspektindən ibarətdir. Məqalənin mövzusu ilə bağlı sorğuda ümumilikdə iyirmi müəllim iştirak edib.

Mövzulara aşağıdakı suallar verildi:

1. Inklüziv sinifdə ən çox istifadə olunan fərqləndirmə strategiyası hansıdır?

2. Bu prosesdə qarşıya çıxan əsas problemlər hansılardır?

3. Bu çətinliklərin öhdəsindən gəlmək üçün hansı strategiyalardan istifadə etmişiniz?

Tədqiqatın yarı-strukturlaşdırılmış müsahibələrində ibtidai məktəblərdə inklüziv siniflərdə oxuyan müəllimlər iştirak ediblər. Müsahibələr göstərir ki, fərqi gündəlik əməliyyatlara daxil etmək bir sıra oxşar nümunələr və problemlər təqdim edir.

Əksər müəllimlər öz təlimatlarını hər bir şagirdin ehtiyaclarına uyğunlaşdırmaq üçün şifahi izahatlar, əyani vəsaitlər və qrup layihələri daxil olmaqla müxtəlif strategiyalardan istifadə etdiklərini bildirdilər. Bununla belə, onların bu diferensiallaşdırma strategiyalarını həyata keçirərəkən bir neçə tipik problemlə qarşılaşdıqları müşahidə edilmişdir:

Müəllimlər tələbələrə, xüsusən də akademik göstəriciləri orta səviyyədə aşağı olanlara kifayət qədər vaxt və diqqət ayırmaq üçün mübarizə aparırlar. Bu tələbələr öyrənmə problemlərini həll etmək üçün əlavə dəstəyə ehtiyac duyurlar. Bu, sinfin ümumi idarə edilməsində balans yaratmağı çətinləşdirir.

Müəllimlərin tapşırıqları fərqləndirmək və hələ də effektiv nəticələr əldə etmək bacarığı valideyn dəstəyinin olmaması səbəbindən çətinləşir. Aydındır ki, xüsusi qayğıya ehtiyacı olan

uşaqlar evdə təhsil dəstəyinin olmamasından xüsusilə təsirlənirlər.

Resurs və texnoloji təminatla bağlı məsələlərə görə diferensiaslaşdırılmış tədris materiallarının yaradılması müəllimlər üçün mümkün deyil. Texnoloji alətlərdən və vizual və aura resurslarından istifadə təsirin keyfiyyətini aşağı sala bilər.

Bu görüşlər göstərir ki, pedaqoqlar müxtəlifliyin vacibliyini qəbul etsələr də, onların davamlı və sistemli şəkildə həyata keçirilməsi fənlər, metodoloji alətlər və təşkilati çərçivələr arasında əməkdaşlığı zəruri edir.

İnklüziv siniflərdə fəaliyyət göstərən müəllimlər tədris metodlarının diferensiaslaşdırılmasını öz müntəzəm sessiyalarında həyata keçirəcəkləri əsas fəaliyyətlər kimi müəyyən ediblər. Empirik tədqiqatlar göstərir ki, müəllimlərin differensiasiyaları faydalı tədris strategiyası kimi qəbul etmələrinə baxmayaraq, onu praktikada tətbiq edərkən struktur və sistemli problemlərlə qarşılaşırlar.

Fərqləndirmə prosesi zamanı müəllimlər ən çox aşağıdakı çətinliklərlə qarşılaşırlar:

1. Bu tədqiqatın məqsədi müxtəlif tələb səviyyələrində tapşırıqları başa düşmək və təsvir etmək üçün tələb olunan vaxtı və tədris materiallarını müəyyən etməkdir.

2. Valideynlərin məişət şəraitində bədən tərbiyəsinə nəzarət və iştirak edə bilməməsi.

3. Tətbiqin hazırlanması prosesi zamanı istifadə olunan resurslara əlavə olaraq texniki və vizual resurslar tərəfindən qoyulan məhdudiyyətlər də nəzərə alınmalıdır.

Bu problemlər metodoloji biliklərin, diferensiasiyaların, müəllim hazırlığının, texnoloji və maddi resursların və ailə-məktəb əməkdaşlığının bir-biri ilə əlaqəli xarakterini nümayiş etdirir. Bundan əlavə, tədqiqatlar göstərmişdir ki, diferensiaslaşdırma müəllimdən öz tədris metodlarını dəyişdirmək imkanlarından əlavə, pedaqoji çeviklik, təşəbbüskarlıq və resurslardan istifadə bacarıqlarını tələb edir.

Fərqləndirmə prosesi zamanı müəllimlər ən çox aşağıdakı çətinliklərlə qarşılaşırlar:

1. Bu tədqiqatın məqsədi müxtəlif tələb səviyyələrində tapşırıqları başa düşmək və təsvir etmək üçün tələb olunan vaxtı və tədris materiallarını müəyyən etməkdir.

2. Valideynlərin məişət şəraitində bədən tərbiyəsinə nəzarət və iştirak edə bilməməsi.

3. Tətbiqin hazırlanması prosesi zamanı istifadə olunan resurslara əlavə olaraq texniki və vizual resurslar tərəfindən qoyulan məhdudiyyətlər də nəzərə alınmalıdır.

Bu problemlər metodoloji biliklərin, diferensiasiyaların, müəllim hazırlığının, texnoloji və maddi resursların və ailə-məktəb əməkdaşlığının bir-biri ilə əlaqəli xarakterini nümayiş etdirir.

Bundan əlavə, tədqiqatlar göstərmişdir ki, diferensiaslaşdırma müəllimdən öz tədris metodlarını dəyişdirmək imkanlarından əlavə, pedaqoji çeviklik, təşəbbüskarlıq və resurslardan istifadə bacarıqlarını tələb edir.

Problemin aktuallığı. Müasir dövrdə bir çox dövlətlərin, o cümlədən Azərbaycanın təhsil planlarında inklüziv təhsilin genişləndirilməsi prioritet kimi müəyyən edilmişdir. Bu pedaqoji yanaşma müxtəlif fiziki, intellektual, sosial və emosional xüsusiyyətləri olan uşaqların eyni sinifdə yerləşdirilməsi ilə nəticələndiyinə görə müəllimlərin rollarının və peşəkar fəaliyyətlərinin əsaslı şəkildə dəyişdirilməsini tələb edir. İnklüziv siniflərdə müəllim məzunun ötürülməsi ilə yanaşı, müxtəlif təlim tələblərinin müəyyən edilməsində, sosial və emosional dəstəyin təmin edilməsində və çoxşaxəli tədris metodlarının həyata keçirilməsində əsas funksiyaları yerinə yetirir.

Buna baxmayaraq, bir sıra tədqiqatlar göstərmişdir ki, təlimi fərqləndirmək qabiliyyəti və emosional hazırlıq dərəcəsi müəllimlərin inklüziv sinif otaqlarını planlaşdırarkən qarşılaşdıqları ən mühüm maneələrdən ikisidir. Müəllimin psixoloji rifahına, eləcə də inklüziv təlim mühitinin keyfiyyətinə birbaşa təsir göstərir. Bir sıra inkişaf mərhələləri və davranış xüsusiyyətləri nümayiş etdirən şagirdlərlə qarşılıqlı əlaqədə olan müəllimlər emosional yüklənməyə, stressə və resursların çatışmazlığına xüsusilə həssasdırlar. Müəllimlərin sinifdə qarşılaşdıqları çətinlikləri hərtərəfli başa düşmək üçün onların funksional vəzifələrini, təhsil və emosional səriştələrini və bu sahədə qarşılaşdıqları çətinlikləri araşdırmaq zəruridir.

Yenilikləri araşdıran zaman fikrimi ümumiləşdirərkən belə nəticəyə gəldim ki, Azərbaycanda inklüziv təhsilin sürətlə genişlənməsi ilə əlaqədar növbəti beş il ərzində böyük irəliləyişlər gözlənilir. Gələcək pedaqoqlar inklüziv pedaqogika üzrə təkmil təlim proqramlarında və praktiki təlimlərdə, eləcə də hər bir tələbənin tələblərinə uyğunlaşdırılmış təlimat materiallarından və resurs sistemlərindən istifadə etməklə daha da yaxşı inkişaf edəcəyi məlumdur. Eyni zamanda, məktəblərin fiziki və texnoloji infrastrukturunu inklüzivliyi təmin etmək üçün dəyişdirərsə daha yaxşı nəticələr əldə edəcəyik və idarəetmə

sistemləri ilə qarşılıqlı əlaqə prosesləri gücləndirilsə və inklüziv tədris metodlarını izləmək daha rahat olacaqdır. Qanunvericilik tərəfindən dəstəklənsə bu tədbirlər müəllimlərə inklüziv siniflərdə öz vəzifələrini daha uğurla yerinə yetirməyə imkan verəcəyini düşünürəm.

Problemin elmi yeniliyi. Konseptual çərçivələr, qanunvericilik bazaları və ümumi strategiyalar inklüziv təhsil sahəsində son idarəetmə proseslərinin diqqət mərkəzində olsa da, inklüziv siniflərdə müəllimlərin oynadığı dəqiq rollar və bu rolların gündəlik pedaqoji fəaliyyətlərdə necə həyata keçirilməsi ilə bağlı az empirik tədqiqat aparılmışdır. Bu tədqiqat həm akademik, həm də sosial öyrənməni təşviq edən inklüziv siniflərdə müəllimlərin roluna dair ədəbiyyatda nəzəri və praktiki boşluqlara kömək edir.

Tədqiqatın elmi yeniliyi aşağıdakılarda özünü göstərir:

Hazırkı pedaqoji model fondu inklüziv mühitin yaradılmasında müəllimlərin emosional və sosial qabiliyyətlərinin əhəmiyyətinə xüsusi diqqət yetirir.

Fərqləndirilmiş tədris prosesinin xüsusiyyətlərini, müəllim səriştələrini, resurs əlçatanlığını və məktəb mühitini nəzərə alaraq, çoxfaktorlu təhlil yanaşmasından istifadə edilmişdir.

Tədqiqat müəllimlərin inklüziv siniflərdə uğurla fəaliyyət göstərməsi üçün bir sıra faydalı inkişaf texnikaları və fəaliyyət planları təklif edir.

Subyektiv təşkilati şərait, müəllimlərin işlədiyi pedaqoqlar və Azərbaycanda inklüziv təhsil təcrübəsinin hazırkı vəziyyəti ilə bağlı ilkin empirik məlumatlar verilmişdir.

Nəticə etibarilə, bu tədqiqat təhsil praktikası və nəzəri çərçivələrə uyğun gələn yeni, elmi əsaslandırılmış metodların işlənilib hazırlanması və bununla da müəllimlərin inklüziv siniflərdə daha səmərəli və effektiv fəaliyyət göstərməsinə imkan yaradır.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Hüquqi və konseptual çərçivələrlə yanaşı, sinif şəraitində baş verən həqiqi pedaqoji əlaqələrin keyfiyyəti də təhsilə inklüzivliyin təmin edilməsində vacibdir. Buna görə də inklüziv sinifdə müəllimin rolunu, müəllimin fərqləndirici üsullardan istifadə etmək qabiliyyətini və sosial və emosional dəstəyin mövcudluğunu nəzərə almaq çox vacibdir. Təcrübədə tədqiqatın nəticələri təhsil siyasətinin yaradılmasına, eləcə də təhsil işçilərinin peşəkar fəaliyyətinə birbaşa təsir göstərir.

Məqalə inklüziv siniflərdə işləyən müəllimlərin inkişaf etdirməli olduğu qabiliyyətləri (emosional intellekt, differensiasiya, empatik yanaşma və s.) müəyyən etmək məqsədi daşıyır. O, həmçinin müəllim hazırlığı proqramlarında faydalı məzmun kimi

istifadə oluna bilən onların bunu necə edə biləcəyini təsvir edir.

Təhsil müəssisələri və məktəb rəhbərləri üçün həll yolu kimi xidmət edə biləcək idarəetmə strategiyalarının yaradılması müəllimlərin gündəlik dərslərində müəyyən edilən faktiki proseslərin sistemləşdirilməsi ilə əldə edilir. Bu cür proseslərə resursların idarə edilməsi, təmin edilə bilən metodiki dəstək və müəllimlərin yaşadığı emosional yük daxildir.

Kurikulum və təhsil siyasətində dəyişikliklərdə davamlı öyrənmə və müəllim hazırlığı paradigmalarının müasirləşdirilməsi üçün aşağıdakı tövsiyələr verilir.

1. Məktəblərdə daxili pedaqoji əməkdaşlıq üçün yerlər yaratmaq və müəllimlərin resurs mübadiləsinə təşviq etmək tövsiyə olunur.

2. Valideynlərlə daha çox metodik ünsiyyət kanalları hazırlanmalı, onların diferensiasiya prosesində iştirakı gücləndirilməlidir.

3. Təhsil sistemində inklüziv siniflərdə tədris materialları və texnologiyaları üçün xüsusi təşəbbüslər hazırlamalıdır.

Bu araşdırmalar deməyə əsas verir ki, inklüziv təhsil sistemində müəllimin funksiyası sadəcə təlimat vermək deyil; daha doğrusu, eyni zamanda müxtəlif təhsil tələblərini yerinə yetirməkdir. Beləliklə, gələcək tədqiqatlar səriştə artımı, təşkilati dəstək ehtiyacları və müəllimin emosional yükü mexanizmlərini daha çox araşdırma bilər.

Nəticə. Tədqiqat araşdırmalarımız göstərir ki, müəllimin pedaqoji hazırlığı, diaqnostik qabiliyyətləri, fərdi tələblərə uyğunlaşa bilən metodoloji alətləri və emosional zəka idarəetmə bacarıqları, inklüziv siniflərdə uğurlu tədris planlaşdırmaqda mühüm amillərdir. Üstəlik, tədrisdə müxtəlifləşmə prosesi zamanı müəllimlərin qarşılaşdığı əsas əngəllər, tədris materiallarının azlığı, vaxt məhdudiyyətləri, artan iş yükü və şəxsi dəstək sistemlərinin çatışmazlığıdır. Pedaqoji dəstək sistemlərinin inkişafı, resursların artması və inklüziv təhsilə dair fəaliyyət göstərən təhsil müəssisələrində müəllimlər üçün mütəmadi peşəkar inkişaf proqramlarının təşkil edilməsi bu maneələrin aradan qaldırılmasında son dərəcə əhəmiyyətlidir.

Inklüziv təhsili effektiv şəkildə həyata keçirmək üçün müəllimlərə davamlı peşə inkişafı imkanları təqdim etmək, məktəblərarası əməkdaşlığı təşviq etmək və resursların təminatını gücləndirmək vacibdir. Müəllimlərin özünə inamını artırmaq və fərdiləşdirmə strategiyaları üzrə təlimlərin həyata keçirilməsi daxil etmə təhsili keyfiyyətini optimallaşdırmaqda mühüm rol oynayır.

Ədəbiyyat:

1. Cəfərova, A.R. İnklüziv təhsildə müəllimlərin rolu və peşəkar hazırlığı // Azərbaycan Müəllim Jurnalı. – 2021. – №3. – s. 45–52.
2. Məmmədov, E.Ş. Fərqləndirilmiş təlimin təşkili və inklüziv sinifdə tətbiqi yolları // Azərbaycan Respublikasının Təhsil Problemləri İnstitutunun Elmi əsərləri, – 2020. – № 2. – s. 60–68.
3. Əliyeva, N.M. İnklüziv təhsil mühitində müəllim fəaliyyətinin təşkili // Təhsil və Zaman. – 2019. – №1. – s. 22–30.
4. Ainscow, M., Booth, T., Dyson, A. Improving schools, developing inclusion. – Routledge, 2006.
5. Florian, L., Black-Hawkins, K. Exploring inclusive pedagogy // British Educational Research Journal. – 2011. – Vol. 37. – pp. 813–828.
6. Subban, P. Differentiated instruction: A research basis // International Education Journal. – 2006. – Vol. 7. – pp. 935–947.
7. Loreman, T. Pedagogical practices for inclusive education: A review of the international literature // Educational Review. – 2017. – Vol. 69. – pp. 291–305.
8. Opfer, V.D., Pedder, D. Conceptualizing teacher professional learning // Review of Educational Research. – 2011. – Vol. 81 – pp. 376–407.

Redaksiyaya daxil olub:10.06.2025